

дульної системи організації навчально-виховного процесу у педагогічних ВНЗ; маркетингові дослідження ринків освітніх послуг і праці для прогнозування напрямів формування готовності студентів до міжкультурного діалогу.

Література

1. Андрущенко В. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу // Вища освіта України. — № 1(11) — 2004. — С. 5.
2. Большой толковый социологический словарь / Ред. Дэвид Джери, Джулия Джерри. — М.: ВЕЧЕ АСТ, 1999. — С. 24.
3. Державна національна програма “Освіта” /Україна ХХІ століття/. — Освіта, № 44-46-грудень, 1993. — 33 с.
4. В.Б.Євтух. Етнічність : глосарій. — К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. — 170 с.
5. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). — К.: Освіта України, 2008. — 274 с.
6. Україна: утвердження незалежної держави: 1991-2001 / Голова ред. ради В. А. Смолій. — К.: Альтернативи, 2001.— 213 с.

КУЛЬТУРА ЗДОРОВ'Я І КУЛЬТУРА РУХУ- ЯК ПІДСУМОК ВЗАЄМОДІЇ ПРИРОДНИХ І СОЦІАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ЛЮДСЬКОЇ ТІЛЕСНОСТІ

УДК: 613.7+796.07+612.04

ББК: 75.1+88.43

Джури́нський П.

У статті вивчено проблему тілесної культури у філософській думці як культуру здоров'я і культуру руху. Проведено історико-логічний аналіз основних напрямів філософської рефлексії з приводу людської тілесності.

Визначено, що фізична культура у гармонійного розвитку людини, сприймається не тільки як культура тілесна, але й як формування культури особистості. Встановлено теоретичний і методологічний ключ до рішення складних проблем діалектики людської тілесності з урахуванням історичного і логічного моментів, намічені шляхи практичної дії в масштабі держави і суспільства стосовно до такої характеристики людського буття, як здоров'я.

Ключові слова: культура здоров'я, культура руху, тілесна культура, фізична культура, філософські знання, фізичні вправи.

КУЛЬТУРА ЗДОРОВ'Я И КУЛЬТУРА ДВИЖЕНИЙ КАК ИТОГ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПРИРОДНЫХ И СОЦИАЛЬНЫХ КАЧЕСТВ ЧЕЛОВЕЧЕСКОЙ ТЕЛЕСНОСТИ

Джури́нский П.

В статье изучена проблема телесной культуры в философской мысли как культура здоровья и культура движений. Проведен историко-логический анализ основных направлений философской рефлексии в отношении человеческой телесности.

Определено, что физическая культура в гармоническом развитии человека воспринимается не только как культура телесная, но и как формирование культуры личности. Установлен теоретический и методологический ключ к решению сложных проблем диалектики человеческой телесности с учетом исторического и логического моментов, намечены пути практической реализации в масштабе государства и общества по отношению к такой характеристике человеческой действительности как здоровье.

Ключевые слова: культура здоровья, культура движений, телесная культура, физическая культура, философское знание, физические упражнения.

CULTURE OF HEALTH AND CULTURE OF MOVEMENTS AS THE RESULT OF NATURAL AND SOCIAL QUALITIES OF THE HUMAN CORPORALITY INTERACTION

Petr Dzhurinsky

The article deals with the problem of corporal culture in philosophy as the culture of health and the culture of movements. The historic-logical analysis of the basic trends of the philosophical reflection concerning a human corporality has been carried out.

It has been stated that physical training in harmonious development of the person is perceived not only as a corporal culture, but also as a culture of the person. The theoretical and methodological key to the tasks of human corporality dialectics solution taking into account historical and logic moments has been found

Keywords: culture of health, culture of movements, corporal culture, physical training, philosophical knowledge, physical exercises.

Постановка проблеми. Проблема людської тілесності у філософії фізичної культури залишається вічною для людства. Історико-логічний аналіз основних напрямів філософської рефлексії з приводу людської тілесності, а також визначення місця цього поняття в структурі філософського знання - основа для подальшого аналізу явища оздоровчої фізичної культури як певної цілісності в соціокультурному контексті теорії фізичної культури.

Традиція зв'язувати поняття культури з фізичними і духовними характеристиками людини бере початок з античності. Стародавні греки слідували виключно емпіричним шляхом, прагнучи познайомити дитину зі всіма приватними проявами життя, сприяти її загальній освіті. Вони добре розуміли значення гармонійного розвитку тіла, і поступовим, послідовним розвитком фізичних сил і спритності в молодому організмі спонукали його до свідомої діяльності і вміння володіти собою, укріплюючи тіло суворими гігієнічними умовами, сприяли граматикою, музикою і графікою розумовому розвитку людини, тонкому диференціюванню одержуваних вражень і умінню точно виражати свої думки і відчуття.

Демокріт писав: «Люди частіше стають добрими від вправи і виховання, ніж від природи і немає ніякої різниці, чи бути такими випіченими від природи або за допомогою вправ перетвореними». Платон давав таку раду: «Кожен, хто

хоче в чому-небудь удосконалитися, повинен постійно виправлятися в цьому, укріплювати тіло і загартовувати душу, напружуючи їх виправами».

Фізичні вправи мали так само, без сумніву, і виховне значення: вони порушували енергію до діяльності, одночасно привчаючи до стриманості і помірності у всіх своїх проявах. Не дивлячись на те, що немає повного систематичного опису всього ходу виховання і освіти, все ж таки навіть по залишених уривках і живописних і скульптурних пам'ятниках, видно, що тільки в Стародавній Греції можна було говорити про фізичну освіту як гармонію розумової, естичної освіти і виховання, ніж у якого-небудь іншого народу до теперішніх часів (П. Ф. Лесгафт, 1951).

Мета дослідження: вивчити проблему тілесної культури у філософській думці як культуру здоров'я і культуру руху.

Аналіз досліджень і публікацій. Тілесна культура в 2 її модифікаціях - культура руху (фізична культура) і культура здоров'я (медична культура) - предстає як підсумок взаємодії природних і соціальних якостей людської тілесності. Соціальні якості другого порядку, визначені закономірностями і умовами соціального розвитку, детермінують міру виявлення природних якостей в єдності і суперечності з соціальними якостями першого порядку. Очевидна необхідність аналізу внутрішньовидного та зовнішньовидного вимірювань особистісного буття людської тілесності. Поняття тілесної культури поєднує в собі сутнісні характеристики суспільства, його рушійні суперечності. Навколо поняття людської тілесності, суперечностей і перспектив розвитку тілесного буття людини йде найгостріша боротьба.

Історичні закономірності філософських концепцій відобразили суть дуалістичного підходу до людини і специфіки його тілесної організації. Червоною ниткою через все навчання картезіанства проходить ідея про подвійність, двосубстанційність людини. Тілесна субстанція матеріальна і діліма, мисляча ж - духовна і неподільна. «Отже, виявляється, що за своєю природою вони не тільки різні, але й навіть в деякому роді протилежні» (Р. Декарт, 1950, цит. за Г. Г. Наталовим, 1998). З цих двох субстанцій пріоритет віддається духу. Хоча тіло вважається гіршою частиною людини, Декарт зовсім не заперечував необхідність його збереження і зміцнення. Його займало питання здоров'я. Він постійно сумнівався в довговічності власного тілесного існування через важку хворобу. Тому у нього заняття філософією крім пізнання всього суцього виступало як знання, що служить збереженню здоров'я.

У беркліанстві найяскравіше виразилася суть суб'єктивно-ідеалістичного підходу до проблеми тілесності і духовності. Д. Берклі сприймав людину однозначно - у душі колективного соліпсизму: «Це єдність, що пізнає, діяльне, це те, що я називаю розумом, духом, душею або мною самим». Суть людини - в душі, а «...чутливе тіло при правильному розумінні є тільки комплекс таких якостей або ідей, які не мають існування, окремо від сприйняття їх розумом» (Д. Берклі, 1978, цит. за Г. Г. Наталовим, 1998).

Німецька класична філософія, що розробила діалектику на ідеалістичній основі, по-новому поставила питання про активність свідомості, обґрунтувавши ідею взаємодії суб'єкта і об'єкта. Це не могло не позначитися і на трактуванні тілесності і духовності людини, понятті його блага. У трактуванні цих проблем І. Кантом виразно проступають риси антинатуралістичного підходу великого

мислителя. Його «зоряне небо наді мною і моральний закон в мені» служать підставою для знищення значення людини «як тварини» в першому випадку і нескінченного піднесення в моральному законі, який відкриває «...життя, незалежне від тваринної природи» (І. Кант, 1965, цит. по Г.Г. Наталову, 1998). Між цими антиноміями і рухається думка Канта в обґрунтуванні значення тілесності в житті людини. Він будує тричленну схему: задатки тваринності людини як живої істоти, потім задатки людяності (жива і розумна істота) і, нарешті, вища форма особистого буття істоти не тільки розумного, але і здатного відповідати за свої вчинки.

Тваринна природа людини, за І. Кантом, прагне до 3 цілей: самозбереження, продовження роду і устремління до «товариськості». Ця природа може бути спотворена вадами, які кореняться зовсім не в ній і можуть бути названі тваринними вадами. І. Кант обґрунтовує початковість тваринних задатків, які не можна знищити, а можна розглядати як задатки добра. Чуттєвість не підлягає викоріненню, а повинна бути обмежена і підлегла моральному закону. Проте І. Кант виразно бачить межу і міру розумної турботи. Про своє тіло: «...я не можу розпоряджатися людиною в моїй особі, калічити його, губити або вбивати...»; «...як часто слабкість тіла утримувала його від розпустити, в яке його могло б повергнути прекрасне здоров'я...». Саме по собі тілесне вдосконалення не може виступати як мета людського життя. Мораль вступає в суперечність з фізичним життям людини, і виходу з цієї безвиході, по суті, немає.

Кант вважав, що «моральна, практична філософія» є також універсальною медициною, а люди хочуть виконання двох своїх побажань: довго жити і при цьому бути здоровими. Створивши свій власний спосіб бути здоровим, вивчивши своє тіло, як механізм годинника, Кант вибрав своїм девізом бути людиною в можливо більшому ступені. Ця позиція обґрунтована їм теоретично, бо наука лікування стає філософією в тому випадку, якщо спосіб життя людини визначається тільки розумом. Розумність і підпорядкування почуттів були для Канта вищими максимумами, а завдання людини вбачалося в тому, щоб тваринна природа людини не йшла в збиток його чисто людським властивостям.

У основі фіхтеанського розуміння тілесності лежить уявлення про фізичну природу людини («Не-Я»), якій протиставить «Я». Етична поведінка «Я» натрапляє на природні схильності і потечи людського тіла. Суть діяльності людського «Я» полягає в приборканні своєї плотської природи, що означає перемогу нескінченності над кінцем. Ця абсолютизація людського «Я» і визнання єдиної реальності діяльності цього «Я» є виразом антропоцентризму в його суб'єктивно-ідеалістичному варіанті. «Тлінна плоть» і її слабкості, по Фіхте, - головні вороги духу; природа - завжди те, що потрібно перемогти, підкорити, усмирити.

Інший підхід до тілесності і духовності був розвинений в системі об'єктивного ідеалізму Ф. Шеллінга і його натурфілософських побудовах. Для нього «...сутність матерії є розум, а його найбільш безпосереднє реальне відображення - досконалий організм; оскільки ж останній існує лише в людській фігурі, те його відображення є людська фігура». Матерія і дух абсолютно тотожні, а людська фігура розуміється як образ універсуму, який в свою чергу є зміщенням безсмертного і смертного, життя і смерті.

У системі Г. Гегеля велике місце зайняла проблема людської тілесності і духовності. Духовні явища, що виявляються протягом різних віків життя, відповідають фізичним змінам індивіда, що розвиваються в цій течії. Існує 3 головні форми суб'єктивного духу: 1) душа; 2) свідомість і 3) суцільний дух. Душа має форму абстрактної загальності; свідомість - форму відособлення, а себе суцільний дух - форму одиничності. Так зображується в розвитку духу розвиток поняття.

Георг Фрідріх Вільгельм Гегель виділяв наступні моменти розвитку індивідуума: 1) дитина; 2) підліток; 3) чоловік; 4) старий. Народження дитини - це певний стрибок. За допомогою його дитина переходить в стан відособлення, вступає у відносини до світла, повітря, у відносини, що все більш розвиваються, до розчленованої наочності взагалі і до запропонованої йому їжі особливо. Перший спосіб, за допомогою якого дитина стає самостійною істотою, є дихання. Головна зміна тіла дитини полягає в зростанні. Зростання не є яким-небудь відривом від себе, якого-небудь творення нових утворень, але є тільки розвитком організму і виробляє тільки кількісну, формальну відмінність, що відноситься як до ступеня сили, так і до розмірів в просторі. Дитина поступово освоюється за всіма різновидами плотьського сприйняття. Зовнішній світ тепер стає для неї чимось дійсним. Від відчуття він переходить до споглядання. Перехід від дитячого віку до віку хлопчика потрібно бачити у тому, що діяльність дитини розвивається у напрямі до зовнішнього світу, тим самим переходячи до практичних тенденцій істини. Мова робить людей здатними досягнути речі як загальні.

Як тільки дитина переходить від гри до серйозного навчання, він перетворюється на хлопчика. В цей час діти стають допитливими, у них виникає прагнення до наслідування. Це власне прагнення дітей до виховання є іманентним моментом всякого виховання. Що стосується навчання, то розумно починати з найабстрактнішого, наприклад, з букв. У придбанні здібності до мислення полягає користь первинного навчання.

Хлопчик доходить, проте, тільки до уявного мислення: він впізнає властивості речей, знайомиться з відносинами, але не пізнає ще світ в його внутрішньому зв'язку. Цього пізнання досягає тільки доросла людина. Школа утворює собою перехід з сім'ї в цивільне суспільство. Безпосередня мета хлопчика полягає в тому, щоб придбати освіту, яка зробила б його здібним до здійснення його ідеалів. Намагаючись здійснити це, він і стає зрілим чоловіком (Р. Гегель, 1956).

Тілесність виступає як особлива можливість для визначення цілі - духовність містить в собі момент тілесності. Оволодіння тілесністю - умова духовного розвитку, гармонія душі і тіла. Оволодіння тілом створює з нього податливе і зручне знаряддя своєї діяльності. Тіло є тим середовищем, за допомогою якого входять в зіткнення із зовнішнім світом ... Людина ... повинна за допомогою своєї власної діяльності бути господарем свого тіла. Щоб це стало можливим, потрібна освіта. Рука людини - це знаряддя, здатне служити виразом нескінченної безлічі проявів волі» (Р. Гегель, 1956).

Гегель підкреслює, що окремий індивід є недосконалим духом, а розвиток людини означає розвиток його духу, і «... хоча зародок і є в собі людина, він не є людина для себе, для себе він тільки як розвинений розум...». Тваринні функції людського тіла - це те, «що в собі і для себе нікчемно і не може придбати важливості та істотності для духу...» (Р. Гегель, 1956). Коли свідомість намагається впоратись з цим ворогом «в своєму специфічному виразі», воно «... замість того,

щоб звільнитися від нього, напроти, завжди перебуває при цьому і завжди бачить себе понівеченим...» (Р. Гегель, 1956). У індивіді, за Гегелем, є подвійна протилежність: рух свідомості і тіла. Тіло саме суперечливе і виступає як єдність неосвіченого буття і утвореного в дійсності індивідом.

Ці ідеї були далі розвинені ним в «Логіці» і в інших творах. На початку «Енциклопедії філософських наук» Гегель констатує, що «...людина... є мислення» (Р. Гегель, 1956). До цього висновку він приходять, аналізуючи корінну відмінність людини від тварини, яку він бачить в існуванні для людини загально-го, а для тварини - одиничного. Процес розвитку ідеї укладається в 3 стадії. На першій - життя, далі -пізнання і, нарешті, абсолютна ідея. Гегель розрізняє життя як приватну ідею (предмет логіки), як природне явище і як життя, пов'язане з духом. Ця єдність духу з його живою тілесністю породжується з самого духу як ідеал.

Всі створення природи, за Гегелем, є єдиним тілом, які служать душі. У цих гігантських членах поняття не виявляється самим, лише в душі воно існує так, як воно є. Тому він надає велику увагу в своїй діалектико-ідеалістичній антропології розгляду взаємодії духу і тіла. Відправним моментом тут служить теза: «Мета природи - убити саму себе і прорвати свою непосредність, чуттєвість, спалити себе, як фенікс, щоб, омолодившись, вийти з цього зовнішнього буття у вигляді духу» (Р. Гегель, 1956).

Всіляко підкреслюється, що філософське значення має лише пізнання того, «...що справжнє в людині, справжнє в собі і для себе - пізнання самої суті як духу». Проте починати доводиться з «...духу, який ще полонений природою, ще пов'язаний з своєю тілесністю...» (Р. Гегель, 1956). Душа і тіло вступають у боротьбу, яка завершується перемогою душі над своєю тілесністю. Антропологічний етап, коли ідеальність душі виступає назовні в її тілесності, змінюється феноменологічним, де душа за допомогою заперечення своєї тілесності підіймається вже до чисто ідеальної тотожності з собою, стає свідомістю, тобто «Я». Третя стадія, коли дух осягає сам себе в понятті, відноситься до психології. Ця тріада є основою для гегелівського розуміння спілкування тіла і духу, яке зрозуміле тільки у філософській рефлексії, а не у фізіології або психології.

Отже, людська тілесність розуміється в теорії як спосіб соціального буття людського тіла, специфічний вираз його природності і матеріальності, субстрат людської життєдіяльності, відображений в суспільній і індивідуальній свідомості, що визначає в цьому процесі суперечність між природним потенціалом людської тілесності і суспільними відносинами. Поняття людської тілесності має велике методологічне значення, особливе в таких сферах соціальної практики, які торкаються іманентних характеристик тіла людини.

Емпіричний факт тілесного буття індивіда і наявності феноменів його духовного життя є для теоретичного аналізу найабстрактнішою характеристикою людини, яка не може пояснити специфіку ні його тілесності, ні духовності. Для цього необхідні теоретичне сходження до цілісності людського буття, всебічний аналіз реального фрагмента сукупності суспільних відносин, формуючого людську тілесність як сплав природних і соціальних якостей людського тіла.

Людська тілесність постає як унікальний об'єкт пізнавального відношення, зважаючи на нерозривність суб'єктивних характеристик пізнання і можливості самопізнання. Ця унікальність виявляється як в неповторності кожного випад-

ку «пробудження» тих нейросоматичних структур, які забезпечують феномени свідомості людини, так і в можливості відчуження від свого тіла унаслідок соціальних і природних чинників і усвідомлення цього відчуження.

Проблема людської тілесності - це частина рішення проблеми людини в єдності і суперечностях його суті й існування. Поняття тілесності людини є також стороною поняття «людяності», гуманності, характеристикою особливого, неповторного збігу у кожному випадку соціально-історичних і природно-біологічних закономірностей, що виражається на рівні індивіда в суперечностях тіла і духу. Підсумки філософського аналізу дозволяють розглянути феномен людської тілесності в системі культури. Звернення до культурологічного аналізу феномена людської тілесності не випадкове, бо наявність в ній плотсько-надчуттєвих якостей і характеристик робить її предметом саме такого аналізу. Культурний характер людської тілесності витікає з характеру праці, що забезпечує формування соціальних якостей людського тіла в процесі життєдіяльності. Саме в цьому процесі виникають суперечності, які відображаються у формах фізичної і духовної культури. Їх сутність і шляхи стають нині особливою сферою соціально-філософського аналізу в теорії фізичної культури.

У самих підвалинах філософського знання, в перших спробах формулювання його основних проблем вже було закладено те або інше розуміння тіла людини, його якостей і специфіки. Були і глибокі матеріалістичні ідеї, і яскраві діалектичні припущення, йшла боротьба з ідеалізмом і метафізикою, але не було головного - істинного розуміння суті людини в його тілесній визначеності, що пояснювалося ідеалістичним розумінням суспільної історії.

Історія розробки проблеми тілесності показала логіку її розвитку. Філософська рефлексія з приводу людської тілесності була обов'язковим елементом проблеми людини у всіх багатоманітних характеристиках його сутності й існування. Мислителі вклали немало в характеристику культурної визначеності людського тіла, детально аналізуючи його іманентні характеристики, визначаючи їх роль в житті людини. Проте пошук специфіки тілесності або в плотських властивостях тіла, або в надчуттєвих властивостях духу не дозволяв проаналізувати специфічну матеріальність і наочність людини, виявлені в його практичній перетворюючій діяльності.

Феномен людської тілесності може аналізуватися в сукупності онтологічного (антропологічного) соціально-діяльнісного (актологічного) і аксіологічного підходів, що представляють певні ступені як в розвитку самого об'єкту дослідження, так і на шляху теоретичного аналізу. Ключовим тут є соціально-діяльнісний підхід, який дозволяє виявити діалектику природних і соціальних якостей людини. Розгляд людської тілесності з позицій системного підходу дає можливість виділити соціальні якості першого і другого порядків. Перші субордіновані з власне природними якостями людського тіла, а другі детерміновані інтеграційними якостями соціального цілого, визначаючими специфіку людини в даному соціальному організмі (Г.Г.Наталов, 1998).

Дія руху на організм не обмежується розвитком його тілесних форм і функцій. З переходом в процесі еволюції до взаємодії живого організму з навколишнім середовищем повторні рухи стають, за І.М. Сеченовим (1952), «одним з наймогутніших двигунів в справі психічного розвитку». У вищих тварин повторення двофазної рухової діяльності (включають «фазу підготовки» і

фазу «безпосереднього здійснення» життєво важливих дій) супроводжується її інтеріоризацією.

Такою мірою, в якій рух впливає на організм, сам організм за допомогою вправ буде свої рухи. Цю другу сторону закону вправи - «організм визначає і буде функцію у міру її виконання», - вперше сформулював Д. Дідро. Науково її обґрунтував Н.А. Бернштейн, який показав, що з кожним новим рівнем нейрофізіологічної організації, виникаючим у зв'язку із зміною умов життя, з'являється можливість реалізації не існуючих раніше форм рухових дій. В рамках приведеної вище схеми, це - дія від організму до діяльності безпосередньо або через умови її здійснення, при цьому організм буде свої рухи не по Жану Ламарку, не у порядку простого повторення рухів і накопичення ефекту вправи, а шляхом модифікованого повторення і відбору найраціональніших способів рішення виникаючих рухових завдань.

У житті людини в хід індивідуального розвитку втрутився новий могутній чинник - праця, що об'єднала в своїй дії у людині обидві сторони закону фізичної вправи і що значно розширила сферу умов життя і діяльності людей. Спочатку праця стихійно впливала на людину, але з усвідомленням ефекту вправи і факту розвитку здібностей в процесі самої праці виникло виховання - цілеспрямована дія на індивідуальний розвиток за допомогою передачі і привласнення суспільного досвіду здійснення різних видів діяльності і досягнень людської культури. З цієї миті вправа стає «природним, загальним, універсальним методом навчання, освіти і виховання» (Я.А. Коменській, цит. за Г.Г. Наталовим, 1998).

Теоретичний аналіз дозволив виявити суть суперечностей цих проявів людської тілесності в різних суспільно-економічних формаціях, обґрунтувати залежність зрештою феноменів тілесно-почуттєвого життя людини від соціально-економічних відносин. Таким чином, був знайдений давно шуканий теоретичний і методологічний ключ до рішення складних проблем діалектики людської тілесності з урахуванням історичного і логічного моментів, намічені і реалізовані шляхи практичної дії в масштабі держави і суспільства по відношенню до такої характеристики людського буття, як здоров'я.

Людина, створюючи цінності культури, «окультурювалася» сама, удосконалюючи спосіб і механізм матеріального і духовного виробництва. Культура виступає в цьому відношенні перш за все як спосіб діяльності людини, його самостворення в певній системі суспільних відносин, які і є для культури основними системоутворюючими чинниками.

У роботах учених (В.Е. Давидовича, Ю.А. Жданова, 1979; М.С. Кагана, 1974; В.П. Зінченко, Е.Б. Моргунова, 1994, і ін.) розвинена концепція культури, що розглядає її як аспект діяльності людини, у тому числі і відносно свого «другого народження» як істоти суспільної. Культура предстає як міра людського в людині і як підсумок взаємопроникнення суспільного і індивідуального. Культура включає відношення людини як до природи, так і до власної, вже зміненої природи з метою її подальшого культивування і розвитку у відповідності з суспільним розвитком. В зв'язку з цим розвиваються ідеї про необхідність оволодіння людиною культури, включенні її в сукупну діяльність індивіда, «сходження» людини від природи до культури і далі до вільної самодіяльності, яка перетворюється знову на елемент культури. При цьому «людство щорічно піддається нашестю мільйонів маленьких варварів» (Э.В. Соколов, 1972), які

можуть стати людьми, тільки освоївши культуру суспільства. Це можливо в процесі матеріально-перетворюючої діяльності, в якій людська природа виражається в культурі за рівнем і ступенем її соціалізації.

Висновки: Виявлено, що людська тілесність розуміється в теорії як спосіб соціального буття людського тіла, специфічний вираз його природності і матеріальності, субстрат людської життєдіяльності, відображений в суспільній і індивідуальній свідомості, що визначає в цьому процесі суперечність між природним потенціалом людської тілесності і суспільними відносинами. Поняття людської тілесності має велике методологічне значення, особливе в таких сферах соціальної практики, які торкаються іманентних характеристик тіла людини.

Емпіричний факт тілесного буття індивіда і наявності феноменів його духовного життя є для теоретичного аналізу найабстрактнішою характеристикою людини, яка не може пояснити специфіку ні його тілесності, ні духовності. Для цього необхідні теоретичне сходження до цілісності людського буття, всебічний аналіз реального фрагмента сукупності суспільних відносин, формуючого людську тілесність як сплав природних і соціальних якостей людського тіла.

Проблема людської тілесності - це частина рішення проблеми людини в єдності і суперечностях його суті й існування. Поняття тілесності людини є також стороною поняття «людяності», гуманності, характеристикою особливого, неповторного збігу у кожному випадку соціально-історичних і природно-біологічних закономірностей, що виражається на рівні індивіда в суперечностях тіла і духу. Підсумки філософського аналізу дозволяють розглядати феномен людської тілесності в системі культури.

У самих підвалинах філософського знання, в перших спробах формулювання його основних проблем вже було закладене те або інше розуміння тіла людини, його якостей і специфіки (Декарт, Берклі, Шеллінг, Кант, Гегель). Були і глибокі матеріалістичні ідеї, і яскраві діалектичні припущення, йшла боротьба з іdealізмом і метафізикою, але не було головного - істинного розуміння суті людини в його тілесній визначеності, що пояснювалося іdealістичним розумінням суспільної історії.

Розгляд людської тілесності з позицій системного підходу дає можливість виділити соціальні якості першого і другого порядків. Перші субордіновані з власне природними якостями людського тіла, а другі детерміновані інтеграційними якостями соціального цілого, визначаючими специфіку людини в даному соціальному організмі.

Для руху на організм не обмежується розвитком його тілесних форм і функцій. З переходом в процесі еволюції до взаємодії живого організму з навколишнім середовищем повторні рухи стають, по І.М. Сеченову, «одним з наймогутніших двигунів в справі психічного розвитку». У вищих тварин повторення двофазної рухової діяльності (включають «фазу підготовки» і фазу «безпосереднього здійснення» життєво важливих дій) супроводжується її інтеріорізацією.

Встановлено, що рух впливає на організм, сам організм за допомогою вправ будує свої рухи. Цю другу сторону закону вправи - «організм визначає і будує функцію у міру її виконання», - вперше сформулював Д. Дідро. Науково її обґрунтував Н.А.Бернштейн, який показав, що з кожним новим рівнем нейрофізіологічної організації, виникаючим у зв'язку із зміною умов життя, з'являється можливість реалізації не існуючих раніше форм рухових дій. В рамках наве-

деної вище схеми, це - дія від організму до діяльності безпосередньо або через умови її здійснення, при цьому організм будує свої рухи не по Жану Ламарку, не у порядку простого повторення рухів і накопичення ефекту вправи, а шляхом модифікованого повторення і відбору найраціональніших способів рішення виникаючих рухових завдань.

Праця об'єднала в своїй дії у людині обидві сторони закону фізичної вправи і що значно розширила сферу умов життя і діяльності людей. З усвідомленням ефекту вправи і факту розвитку здібностей в процесі самої праці виникло виховання - цілеспрямована дія на індивідуальний розвиток за допомогою передачі і привласнення суспільного досвіду здійснення різних видів діяльності і досягнень людської культури. З цієї миті вправа стає «природним, загальним, універсальним методом навчання, освіти і виховання».

Визначено, що значення фізичної культури у гармонійного розвитку людини, слід сприймати не стільки її специфічне значення як культури тілесної, скільки її роль у формуванні загальної культури особистості. Це значить, що фізична культура є органічним елементом моральності і естетичності.

Людина, створюючи цінності культури, «окультурювалася» сама, удосконалюючи спосіб і механізм матеріального і духовного виробництва. Культура виступає в цьому відношенні перш за все як спосіб діяльності людини, його самостворення в певній системі суспільних відносин, які і є для культури основними системоутворюючими чинниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич В. І. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до формування культури здоров'я школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка ; Бабич Вячеслав Іванович. — Луганськ, 2006. — 20 с.
2. Бернштейн Н.А. О ловкости и ее развитии. - М., 1990.
3. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Божович Лидия Ильинична. — Москва [и др.] : Питер, 2008. — 398 с. : ил., портр., табл. — (Мастера психологии).
4. Бобрицька В. І. Теоретичні і методичні основи формування здорового способу життя у майбутніх учителів у процесі вивчення природничих наук : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України ; Бобрицька Валентина Іванівна. — К., 2006. — 40 с.
5. Горашук В. П. Культура здоровья - современное направление в системе образования / В. П. Горашук // Олимпийский спорт, физическая культура, здоровье нации в современных условиях : матер. Второй Междунар. науч.-практ. конф. — Луганск : ОА ЛОО НОК Украины, 2005. — С. 271-283.
6. Зинченко В.П., Моргунов Е.Б. Человек развивающийся. - М., 1994.
7. Каган М.С. Человеческая деятельность (опыт системного анализа). -М., 1974.
8. Круцевич Т. Інноваційні процеси у сфері підготовки та перепідготовки кадрів з фізичної культури / Т. Круцевич, М. Зайцева // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. — 2005. — № 4. — С. 41.
9. Лесгафт П.Ф. Задачи физического воспитания и развития в школе. -М., 1951.-Т. 1.-С. 287-313.

10. Маргулис А.В. Категория деятельности человека // Филос. науки. - 1975. - №2.
11. Наталов Г.Г. Введение в физическую культуру. Краснодар, 1995. - С. 148.
12. Наталов Г.Г. Физическая культура и спорт в жизни человека. - Алма-Ата, 1978. - 142 с.
13. Сеченов И.М. Рефлексы головного мозга // Избр. произведения. - М., 1952. - Т. 1.
14. Соколов Э.В. Культура и личность // Теория и практика физической культуры. - 1985. № 2.

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ

УДК: 378.013+613.

ББК: 74.5+74.267+75/117

Джурицький П. Б.

В статті розглянуті критерії науково-теоретичного та практичного компонентів професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберігаючої освіти школярів.

Установлено, що вчитель, який володіє рефлексивними вміннями, здатний визначати й оцінювати рівень сформованості особистої культури здоров'я й оздоровчої освіти школярів, вивчати й контролювати емоційний стан всіх суб'єктів взаємодії, оцінювати результативність оздоровчих технологій.

Ключові слова: здоров'язберігаюча освіта, культура здоров'я, оздоровча освіта, критерії професійної підготовки, рівні професійної готовності.

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ И ПРАКТИЧЕСКИЙ КОМПОНЕНТЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ К ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩЕМУ ОБРАЗОВАНИЮ ШКОЛЬНИКОВ

Джурицький П. Б.

В статье рассмотрены критерии научно-теоретического и практического компонентов профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры к здоровьесохраняющему образованию школьников.

Выявлено, что учитель, который владеет рефлексивными умениями, может определить и оценить уровни сформированности личной культуры здоровья и оздоровительного образования учеников, изучать и контролировать эмоциональное состояние всех субъектов взаимодействий, оценивать результативность оздоровительных технологий.

Ключевые слова: здоровьесохраняющее образование, культура здоровья, оздоровительное образование, критерии профессиональной подготовки, уровни профессиональной готовности.